

Plan for språk og kommunikasjon i barnehage og skole, 0-7 år

24.03.2014

1 Innholdsfortegnelse

1	Innholdsfortegnelse	2
2	Forord	3
3	Innledning.....	5
3.1	Helhetlig læring i språk og kommunikasjon 0-7 år.....	5
3.2	Barns språkutvikling	5
3.3	Faser i språkutviklingen	5
3.4	Språkets innhold, bruk og form.....	6
3.5	Oppbyggingen av planen.....	7
4	Arbeidsdokument.....	8
5	Materialliste	19
6	Litteraturliste.....	20
7	Vedlegg.....	21

2 Forord

Hammerfest kommune har som et av sine hovedmål å:

- **Utvikle et mer helhetlig og kvalitativt tjenestetilbud**
- **Bedre det forebyggende arbeid gjennom tidlig innsats**

Sektor for barn og unge har følgende hovedmål i økonomiplanen for 2013-2016: Et barnehage- og skoletilbud av høy kvalitet som medvirker til sosial utjevning og livslang læring, jfr, Rammeplan for barnehager og Kunnskapsløftet.

Alle barn og foreldre skal oppleve en helhet og sammenheng i tjenestetilbudet.

Delmål:

1. **Bedre læringsutbytte og karakterer blant elever i skolen.**
2. **Økt kvalitet i arbeidet med fagplaner i barnehager og skoler.**
3. **Sikre at barnehager og skoler arbeider mer helhetlig, og får en større bevissthet om forholdet mellom system- og individnivå i arbeidet med barn og unge.**
4. **Tidlig innsats gjennom primærforebyggende tiltak skal gi redusert bruk av spesialundervisning.**

Det arbeides på mange ulike områder med primærforebyggende tiltak. Sektor for barn og unge har fokusområdet «Tidlig innsats» som et av sine satsningsområder. Tidlig innsats er forankret i nasjonale meldinger, og dekker et vidt felt innenfor arbeid med barn og unge i alderen 0-18 år.

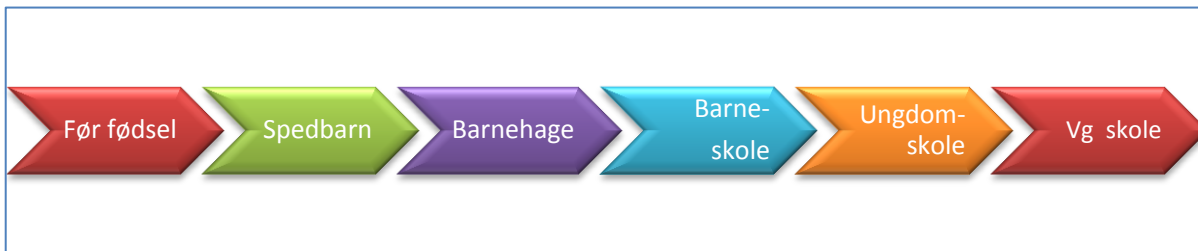
Tidlig innsatsarbeidet har så langt resultert i gjennomgående handlingsplaner innenfor områdene:

- Språk og kommunikasjon i barnehage og skole, 0-7 år
- Språklig bevissthet som grunnlag for lesing og skriving – førskole
- Leseopplæring 1.- 10.trinn (RSK)
- Matematiske ferdigheter i barnehage og skole
- Kosthold og fysisk aktivitet i barnehage og skole
- Sosial kompetanse og læringsmiljø i barnehage og skole

I tillegg innbefatter arbeidet nye rutiner for

- Spesialpedagogisk hjelp i barnehagen og spesialundervisning i skolen
- Overganger

Planene er samlet sett gjennomgående fra 0-16 år.

Den enkelte planen:

- har helhetlig perspektiv på utvikling og læring
- har fokus med utgangspunkt i de ulike alderstrinnene
- har fokus på å sikre gode overganger fra barnehage til skole og mellom trinnene
- bygger på eksisterende kunnskap og strategier/metoder som fungerer

Handlingsplanene og rutinene for de ulike områdene er utarbeidet av tverrfaglige arbeidsgrupper bestående av representanter fra skole, barnehage, PPT, helsesøstertjeneste og barneverntjenesten. De ulike planene skal implementeres i alle barnehager i tidsrommet 2012/2014.

Planene skal følges i alle skoler og barnehager i Hammerfest kommune. Implementeringen planlegges i den enkelte virksomhet, og arbeidet inngår i den enkelte enhets virksomhetsplan. Det forutsettes et nært samarbeid mellom enhetene i sektoren og andre det er naturlig å trekke inn i arbeidet.

Vår / høst 2014 vil alle planene evalueres og vurderes endret.

«Plan for språk og kommunikasjon i barnehage og skole» er utarbeidet av:

- Astrid Valle, styrer Elvetun barnehage
- Anita Arnesen, styrer Håja barnehage
- Hege Sørensen, rektor Elvetun skole
- Torunn Berg Johansen, fagleder PPT
- Greta Larsen, helsesøster

3 Innledning

3.1 Helhetlig læring i språk og kommunikasjon 0-7 år

Med utgangspunkt i rammeplan for barnehager og kunnskapsløftet for grunnskolen, skal barnehagen og skolen sørge for at alle barn får varierte og positive erfaringer med å bruke språket som kommunikasjonsmiddel, som redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser. Barnehagen og skolen skal formidle positive holdninger til språklig og kulturelt mangfold.

Personalets holdninger, verdier og kunnskaper er avgjørende for kvaliteten på det pedagogiske arbeidet. Språk læres ved å bli brukt i situasjoner hvor barnet opplever et reelt behov for å uttrykke seg. Kontakt og tillit mellom voksne og barn og barn imellom er en forutsetning for at barna skal ønske å benytte språket.

3.2 Barns språkutvikling

Det første ordet sier de fleste barn når de er mellom ett og to år. I starten går språkutviklingen langsam, men hos de fleste barn skyter den plutselig fart. I tiden mellom 2 ½ og 4 ½ år etablerer barna et stort ordforråd og svært avanserte språklige ferdigheter. De lærer å bøye ord, de kan avgjøre om en setning er grammatisk korrekt og de vet når de skal bruke språket. Fra 2-3 års alderen lærer mange barn å sette pris på rim og rytme og fryder seg over å bli lest for.

Språkutvikling dreier seg både om at barnet lærer seg hva det skal bruke språket til, og at det lærer selve språksystemet. Når barnet tar del i språklig samspill med andre, lærer de begge disse sidene ved språket.

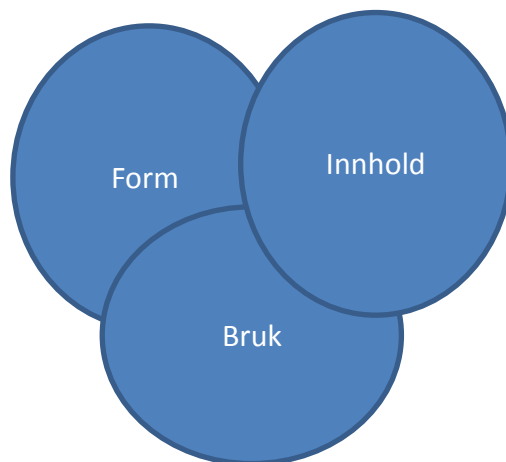
3.3 Faser i språkutviklingen

I det språklige samspillet oppfatter barn lydene i språket, og de erfarer gradvis hva ord og ytringer betyr. Etter hvert oppdager de at en del av ordene blir bøyd, og de lærer seg litt etter litt å sette flere ord sammen til setninger og små fortellinger. De oppdager etter hvert at det er et system i morsmålet sitt.

Språkkinnlæringen skjer fra fødselen av i samspill med omsorgspersoner og nære omgivelser. I samspillet er turveksling en viktig del, og den voksne setter ord på det barnet ser eller opplever. Før barnet selv klarer å uttrykke forståelige ord, kommuniserer de tydelig gjennom blick, kroppsspråk og lyder.

3.4 Språkets innhold, bruk og form.

Det er vanlig å dele språket inn i tre ulike komponenter, innhold, bruk og form. Sammen er disse tre delene viktige i kommunikasjonen mellom mennesker. Som figuren viser, henger de tett sammen og er til dels overlappende.

Innhold handler om den prosessen hvor barna gradvis utvikler forståelsen for hva ordene betyr og hva de refererer til. Det dreier seg om det å beherske språklig forståelse og begrepsutvikling. Foreldrene og barnehagepersonalet må sørge for å legge forholdene til rette for god begrepsutvikling gjennom å legge til rette for samtaler.

Bruk omhandler utviklingen av barnas kommunikative ferdigheter. For eksempel hvordan barna stiller spørsmål, gir uttrykk for sine behov, beskriver objekter og hendelser osv. Et viktig ledd i utviklingen av språkferdigheter er evne til felles oppmerksomhet i ulike kommunikasjonssituasjoner. Foreldrene/barnehagepersonalet kan støtte barna sine i utviklingen gjennom å invitere til positiv språklig samhandling knyttet til daglige gjøremål.

Form handler om når barna lærer seg å snakke må de mestre enkeltlydene i språket, fonologien. De må både skille mellom ulike språklyder når de hører ord, og produsere disse lydene selv ved tale. Formsiden av språket handler om barnets bevissthet om at talen kan deles opp i setninger, ord og lyder.

Barn har språklig bevissthet når de har oppdaget at språket er et fenomen de kan snakke om. Det handler blant annet om å kunne skifte perspektiv fra innholdssiden til formsiden, vite hvordan ordet lyder. Grunnlaget for språklig bevissthet legges i tidlig alder gjennom f.eks rim, regler, språkleker, sang, musikk og rytme. Språklig bevissthet er avgjørende for at barnet etter hvert skal kunne løse skriftspråkkoden.

I prosjektet Tidlig innsats har Hammerfest kommune valgt å lage en egen førskoleplan for å gjøre barn leseklar. «Plan for språklig bevissthet som grunnlag for lesing og skriving – førskolegrupper i barnehager». Planen vektlegger i hovedsak

formsiden av språket, og skal sikre god språklig bevissthet og sikre et kvalitativt arbeid i barnehagen for å gjøre barn rustet til leseopplæringen i skolen.

3.5 Oppbyggingen av planen

«Plan for læring i språk og kommunikasjon i barnehage og skole, 0-7 år» har et hovedmål som sier at "Tidlig språkstimulering er viktig for barnets utvikling av språkforståelse og talespråk". I tillegg har hvert alderstrinn sitt delmål, som sier noe om hva en forventer språklig på de ulike alderstrinnene. Det er ikke en uttømmende liste, men det er gitt noen eksempler med tanke på språkforståelse og talespråk.

Planen omfatter barnets språkutvikling fra 0 - 7 år, og er delt inn i tre områder.

- Karakteristikk i forhold til alder
- Metode
- Kartlegging – litteratur

Evaluering av planen gjøres i et 3 års perspektiv, hvor det er sektor barn og unge som er ansvarlig for å sette ned en gruppe bestående av representanter fra PPT med logoped, en styrer og en rektor fra henholdsvis barnehage og skole.

4 Arbeidsdokument

HELHETLIG LÆRING I SPRÅK OG KOMMUNIKASJON 0-1 år		
Mål: <ul style="list-style-type: none"> Tidlig språkstimulering er viktig for barnets utvikling av språkforståelse og talespråk 	Delmål <ul style="list-style-type: none"> Fremme samspill og dialog 	
Karakteristisk for alderen	Foreldresamarbeid	Kartlegging – Litteratur – Materiell
Språkforståelse <ul style="list-style-type: none"> Forstår flere ord enn det bruker aktivt selv – situasjonsavhengig forståelse, konkrete sammenhenger Forstår enkle beskjeder f.eks "kom hit" Fra "babling" til enkelt ord Aktivt kroppsspråk/uttrykker følelser 	Metode <ul style="list-style-type: none"> Bruke språket aktivt gjennom dagen (måltider, av/påkledning, stell, lek osv.) Foreldrene oppmuntres til å synge med barnet, lese enkle pekebøker, rim og regler, lek, dans og musikk/rytme Lese for barnet daglig 	Litteratur <ul style="list-style-type: none"> Veileder for helsestasjon Program for foreldreveiledning: <i>Sammen foreldre og barn</i> Materiell <ul style="list-style-type: none"> Ved 11 måned konsultasjon får alle minoritetsspråklige barn en billedbok med enkel tekst
Talespråket <ul style="list-style-type: none"> "babling"(mamma, pappa) Vokallyd sammen med konsonantlydene f.eks ba/pa/ma/da 	Helsestasjon <ul style="list-style-type: none"> Helsesøster støtter / veileder foreldre i samspill med barnet 	

**HELHETLIG LÆRING I SPRÅK OG
KOMMUNIKASJON 1-2 år**

Mål

- Tidlig språkstimulering er viktig for barnets språkforståelse og talespråk

Delmål

- Uttrykke egne behov og grenser i samhandling med andre
- Utvikle selvfølelse gjennom å gjøre seg forstått

Karakteristisk for alderen

Metode

Kartlegging – Litteratur - Materiell

Språkforståelse

- Forstår flere ord enn det bruker aktivt selv
- Fra å bruke språket for å få oppmerksomhet, over til å sette ord på ting rundt seg og til å kunne be om ting eller en handling
- Dialoger med en til to turer
- Begynnende forståelse at et ord kan bety flere ting
- Uttrykker følelser/reagerer på ansiktsuttrykk
- Aktivt kroppsspråk
- Begynnende forståelse av kroppsbegrep
- Humor – erte lek ("killelek")

Metode

- Aktiv bruk av språket gjennom dagen (måltider, stell, lek, av/påkledning osv)
- Sang/bevegelsesleker
- Musikk/rytme
- Regler
- Billedbøker med lite tekst og enkel handling
- Puslespill
- Korte og tydelige setninger, tydelig kroppsspråk.
- Enkle beskjeder og handlinger
- Repetisjon viktig
- Lese for barnet daglig

Kartlegging barnehage

- Observasjon av enkeltbarnet og barnet i gruppa – gjennom lek og deltakelse
- Kan bruke Alle med
- Avd.møter – diskutere enkeltbarns utvikling
- Foreldresamtaler – diskutere barnets utvikling

Litteratur

- Rammeplan
- Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen
- Språklek 1 og 2

<p>Grunnleggende begreper</p> <p>Sikre systematisk arbeid med følgende begreper;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Farger; primærfargene rød, gul, blå + grønn, hvit og svart • Antall; 1, 2, 3, 4, 5 og en/lite – mange/stort • Form; rund, firkant og trekant • Plass; under, over, foran, bak, først og sist • Stilling; sitte, stå og ligge • Størrelse; stor, liten, høy og lav • Retning; ned, bort og opp <p>Talespråk</p> <ul style="list-style-type: none"> • "babbling" • Konsonantene m og n etablerer seg (ng) • p/b - t/d, (k/g), (h) • 1.5 år cirka 20-50 ord, ordspurt når ordforrådet overstiger cirka 50 ord • Ved 2 år, 2 ordssetninger • Vokalene og konsonantene m, n, b og p begynner å falle på plass i de fleste sammenhenger, "på-vei ferdigheter" 		<ul style="list-style-type: none"> • Minoritetsspråklig hefte (Elvetun barnehage) • Magne Nyborg BU modellen <p>Materiell – et utvalg</p> <ul style="list-style-type: none"> • Snakkepakken • Språkkista • Mattepakken • Mattekista • Språksprell • Tall og språksprell • Trampoline aktivitetshefte • Mamma Mø aktivitetshefte • Fra barnehage til skole aktivitetshefte • Bokstavlek • 1, 2, 3 – lek med antall, rom og form • Dunderskolen aktivitetshefte • Språklek • Mattesteg
--	--	---

HELHETLIG LÆRING I SPRÅK OG KOMMUNIKASJON 2-3 år		
<p>Mål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tidlig språkstimulering er viktig for barnets utvikling av språkforståelse og talespråk 	<p>Delmål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Barnet lærer å bruke språket aktivt i både lek og til å skaffe seg begreper/til egne kunnskap • Dialog og samspill 	
Karakteristisk for alder	Metode	Kartlegging – Litteratur – Materiell
<p>Språkforståelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rask tilegnelse av nye ord, knytta til dagliglivet • Språkforståelsen øker, og er ikke lenger situasjonsavhengig • Mestrer dialog med få turer og større fokus på setningsbygning • Begynnende forståelse av regel leker • Lytter til rytmen i språket • Øver på turtaking • Forstår ord ut fra bruk/funksjon f.eks hva spiser vi med 	<p>Metode</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rollelek/drama • Gi barna enkle oppgaver f.eks å hjelpe til • Lek med bokstaver og grunnleggende begreper • Lytteleker • Musikk/rytme • Bevegelsesleker • Rim og regler – lek med tøyseord • Samtale om opplevelser • Lese for barnet daglig 	<p>Kartlegging - helsestasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sats (2,5 år) <p>Kartlegging barnehage</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skal bruke Tras • Kan bruke Alle med • Kan bruke Mio • Observasjon <p>Litteratur</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rammeplan • Temahefte til rammeplan • Språk 1 og 2 • Minoritetsspråklig hefte (Elvetun barnehage)

<p>Grunnleggende begreper</p> <p>Sikre systematisk arbeid med følgende begreper;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Farger; primærfargene rød, gul, blå + grønn, hvit og svart • Antall; 1, 2, 3, 4, 5 og en/lite – mange/stort • Form; rund, firkant og trekant • Plass; under, over, foran, bak, først og sist • Stilling; sitte, stå og ligge • Størrelse; stor, liten høy og lav • Retning; ned, bort og opp <p>Talespråk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ytringer på 2-3 ord. • Konsonanter: m, n, b, p, t og d er til dels etablert, "på-vei ferdigheter" • Bruke spørreordet "hva" • Kan forstå og bruke; jeg, du, han, ho og høflighetsfraser som "kan jeg" eller "vær så snill" 	<p>Helsestasjonen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veilede foreldre i forhold til bruk av leker og bøker i språkstimulerende aktiviteter 	<ul style="list-style-type: none"> • Magne Nyborg BU modellen <p>Materiell – et utvalg</p> <ul style="list-style-type: none"> • Snakkepakken • Språkkista • Mattepakken • Mattekista • Språksprell • Tall og språksprell • Trampoline aktivitetshefte • Mamma Mø aktivitetshefte • Fra barnehage til skole aktivitetshefte • Bokstavlek • 1, 2, 3 – lek med antall, rom og form • Dunderskolen aktivitetshefte • Språklek • Mattesteg
--	--	---

HELHETLIG LÆRING I SPRÅK OG KOMMUNIKASJON		
3-4 år		
Mål	Delmål	
<ul style="list-style-type: none"> • Tidlig språkstimulering er viktig for barnets utvikling av språkforståelse og talespråket 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvikle dialog og samspill • Utvikle ordforråd og begreper • Språket kan bedre anvendes til konfliktløsning og uttrykke følelser og behov 	
Karakteristisk for alderen	Metode	Kartlegging – Litteratur – Materiell
Språkforståelse <ul style="list-style-type: none"> • Øve på turtaking og dialog med mange turer • Regelleker • Begynnende fokus på overbegreper (dyr, leker, klær osv.) • Større fokus på setningsbygning (inntil 4 ord i riktig rekkefølge) • Personlig pronomen (jeg, du dem...) • Ønsker forklaring på det meste...(hvorfor) • Forståelse av enkle hendelsesforløp (riktig rekkefølge) • Blir etter hvert fortrolig med symboler som bokstaver og tall • Mer klar over det sosiale aspektet i en samtale. • Vurderer behovet til samtalepartneren • Forståelse for enkle sammenhenger og konsekvenser, f.eks når det regner ute må vi ha på... 	Metode <ul style="list-style-type: none"> • Drama / rollespill • Musikk, sang og bevegelse • Vitser, rim og regler • Språkgrupper, med spill m.m • Barnesamtaler • Bearbeider opplevelser i etterkant, via samtaler, lek, forming osv. • Lek med bokstaver og grunnleggende begreper • Lese for barnet daglig 	Kartlegging barnehage <ul style="list-style-type: none"> • Skal bruke Tras • Kan bruke Alle med • Kan bruke Mio • Observasjon Litteratur <ul style="list-style-type: none"> • Rammeplan • Temahefte til rammeplan • Språklek 1 og 2 • Minoritetsspråklig hefte (Elvetun barnehage) • Magne Nyborg BU modellen

- Rytme i ord – stavelser
- Bruker språket aktivt
- Husker sanger, rim og regler som brukes ofte

Grunnleggende begreper

Sikre systematisk arbeid med følgende begreper;

- Farger; sekundærfargene (fargen vi får når vi blander to primærfarger) oransje, lilla, rosa, brun og nyanser i fargene lyse/mørke
- Antall; 6, 7, 8, 9, 10 og større-mindre i gruppe i antall
- Form; rettlinja, bue og oval
- Plass; ved siden av, inni noe, mellom noe, venstre og høyre
- Stilling; vannrett, loddrett, skrå og bøyd
- Størrelse; høyde, lengde, bredde, dybde
- Retning; se til høyre, se til venstre, langs noe

Talespråket

- "På-vei ferdigheter" for å klare k og g
- "På-vei ferdigheter" for å klare f, s og v i begynnelsen i ordet
- Uttaler alle stavelsene i ord
- Barnet forstår nektende setninger
- Behersker de vanligste grammatiske regler
- Barnet har alle munnmotoriske basis-bevegelsene, jmf. f.eks Hulekjerringa el. Huset

Helsestasjon

- Veilede foreldre i forhold til bruk av leker og bøker i språkstimulerende aktiviteter

Materiell – et utvalg

- Snakkepakken
- Språkkista
- Mattepakken
- Mattekista
- Språksprell
- Tall og språksprell
- Trampoline aktivitetshefte
- Mamma Mø aktivitetshefte
- Fra barnehage til skole aktivitetshefte
- Bokstavlek
- 1, 2, 3 – lek med antall, rom og form
- Dunderskolen aktivitetshefte
- Språklek
- Mattesteg

**HELHETLIG LÆRING I SPRÅK OG
KOMMUNIKASJON 4–5 år**

Mål

- Tidlig språkstimulering er viktig for barnets utvikling av språkforståelse og talespråk

Delmål

- Skape forståelse for sammenhengen mellom skrift og talespråk.
- Skape fortellerglede
- Bruke språket til å samhandle og tilegne seg kunnskap

Karakteristisk for alderen	Metode	Kartlegging – Litteratur – Materiell
<p>Språkforståelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • Overbegreper, sorterer i kategorier • Bevissthet rundt fortid, nåtid og framtid • Oppmerksomhet for lyd, (forlyd i ord) • ”På-vei ferdigheter” til å kunne rime på egen hånd og høre hva som rimer • Lekeskriver og noen skriver navnet sitt • 8-10 ords setninger • Forteller historier uten billedstøtte 	<p>Metode</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lek med bokstaver og grunnleggende begreper • Tekstskaping • Drama / rollespill – teater • Sang og musikk – rytme • Rim og regler • Bøker med mindre bilder, gjenscape fortelling • Språkgrupper • Barnesamtaler • Lese for barnet daglig 	<p>Kartlegging - helsestasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Språk 4 <p>Kartlegging barnehage</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skal bruke TRAS • Kan bruke Alle med • Kan bruke Mio • Observasjon

Grunnleggende begreper

Sikre systematisk arbeid med følgende begreper;

- Farger; sekundærfargene (fargen vi får når vi blander to primærfarger) oransje, lilla, rosa, brun og nyanser i fargene lyse/mørke
- Antall; 6, 7, 8, 9, 10 og større-mindre i gruppe i antall
- Form; rettlinja, bue og oval
- Plass; ved siden av, inni noe, mellom noe, venstre og høyre
- Stilling; vannrett, loddrett, skrå og bøyd
- Størrelse; høyde, lengde, bredde, dybde
- Retning; se til høyre, se til venstre, langs noe

Talespråket

- "På-vei ferdigheter" til å få på plass s og r lyden
- Modifiserer språket sitt når barnet snakker med mindre barn
- Spør ofte – hvorfor og hvordan? Leter etter sammenhenger
- Barnet bruker fordi-setninger

Helsestasjonen

- Veilede foreldre i forhold til bruk av leker og bøker i språkstimulerende aktiviteter

Litteratur

- Rammeplan
- Temahefte til rammeplan
- Språklek 1 og 2
- Minoritetsspråklig hefte (Elvetun barnehage)
- Magne Nyborg BU modellen

Materiell – et utvalg

- Snakkepakken
- Språkkista
- Mattepakken
- Mattekista
- Språksprell
- Tall og språksprell
- Trampoline aktivitetshefte
- Mamma Mø aktivitetshefte
- Fra barnehage til skole aktivitetshefte
- Bokstavlek
- 1, 2, 3 – lek med antall, rom og form
- Dunderskolen aktivitetshefte
- Språklek
- Mattesteg

HELHETLIG LÆRING I SPRÅK OG KOMMUNIKASJON 5-7 år		
<p>Mål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tidlig språkstimulering er viktig for barnets utvikling av språkforståelse og talespråk 	<p>Delmål</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skape forståelse for sammenhengen mellom skrift og talespråk • Tekstskaping/fortellerglede/lek med språket • Bruke språket aktivt til å samhandle og tilegne seg kunnskap/kunnskapsformidling 	
Karakteristisk for alderen	Metode	Kartlegging – Litteratur – Materiell
<p>Språkforståelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Forståelse for det abstrakte språk (f.eks hvorfor har vi sykehus)</i> • <i>Kan følge mere komplekse instruksjoner</i> • <i>Begynner å forstå “dobbeltheter” i vitser og gåter</i> • <i>Skiller på hva som har hendt, og hva som skal skje</i> • <i>Lange setninger – stor setningsvariasjon</i> • <i>Utvikler skriftspråket</i> 	<p>Metode</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lek med bokstaver og grunnleggende begreper • Begynnende tekstskaping • Drama – rollespill/teater • Sang og musikk/rytme • Vitser, rim og regler • Lese bøker med lite bilder og gjenskape fortellingen • Barnesamtaler • Lese for barnet daglig 	<p>Kartlegging barnehage</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skal bruke TRAS • Kan bruke Alle med • Kan bruke Mio • Observasjon <p>Kartlegging skole</p> <ul style="list-style-type: none"> • LUS • Nasjonale kartleggingen i regning og lesing

<p>Grunnleggende begreper</p> <p><i>Sikre systematisk arbeid med følgende begreper;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Farger; sekundærfargene (fargen vi får når vi blander to primærfarger) oransje, lilla, rosa, brun og nyanser i fargene lyse/mørke</i> • <i>Antall; 6, 7, 8, 9, 10 og større-mindre i gruppe i antall</i> • <i>Form; rettlinja, bue og oval</i> • <i>Plass; ved siden av, inni noe, mellom noe, venstre og høyre</i> • <i>Stilling; vannrett, loddrett, skrå og bøyd</i> • <i>Størrelse; høyde, lengde, bredde, dybde</i> • <i>Retning; se til høyre, se til venstre, langs noe</i> <p>Talespråket</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Som regel er de fleste lydene nå på plass, men enkelte barn kan fortsatt ha problemer med f.eks. g, k, r og s</i> 	<p>Helsestasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veilede foreldre i forhold til bruk av leker og bøker i språkstimulerende aktiviteter <p>Førskolegruppen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Se egen plan <p>Skole – 1. trinn</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leseplanen • BU modellen 	<p>Litteratur</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rammeplan • Temahefte til rammeplan • Språk lek 1 og 2 • Minoritetsspråklig hefte (Elvetun barnehage) • Magne Nyborg BU modellen <p>Materiell – et utvalg</p> <ul style="list-style-type: none"> • Snakkepakken • Språkkista • Mattepakken • Mattekista • Språksprell • Tall og språksprell • Trampoline aktivitetshefte • Mamma Mø aktivitetshefte • Fra barnehage til skole aktivitetshefte • Bokstavlek • 1, 2, 3 – lek med antall, rom og form • Dunderskolen aktivitetshefte • Språklek • Mattesteg
---	--	--

5 Materialliste

Snakkepakken	www.snakkepakken.no
Språkkista	http://gan.aschehoug.no
Mattekista	http://gan.aschehoug.no
Språksprell	http://www.gyldendal.no/Barnehage
Tall og Språksprell	http://www.gyldendal.no/Barnehage
Språklek	www.bokklubben.no
Språklek 2	www.bokklubben.no
Alle med	http://www.infovestforlag.no/
Tras	http://www.infovestforlag.no/

6 Litteraturliste

- *TRAS – håndbok*, utarbeidet av Bredtvet, Eikelund kompetansesenter, Senter for leseforskning, Senter for adferdsforskning ved Høgskolen i Stavanger, og Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo, 2002.
- Freilberg, J., Hagtvet, B., Smith, L., Martinsen, H., Simonsen, H. G., Mjaavatn, P. E., Tetzchner, S. V. (1988). *Barns språk*. Oslo: Gyldendal.
- Rommetveit, R. (1972). *Språk, tanke og kommunikasjon. Ei innføring i språkpsykologi og psykolingvistikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skaug, I. (1996). *Norsk språklydslære med øvelser*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag AS.
- Thomsen, Inge Benn (1996). *Metafonundervisning. Teori og praksis. Manual*. Herning: Special-pædagogisk forlag.
- Horn, E. og Hagtvedt, B.E (2005): *SATS (Sreening av To-åringers Språk) Håndbok*.
- Horn, E. og Dalin, A.L. (2004): *Språk 4*
- Retningslinjer for undersøkelse av syn, hørsel og språk hos barn 06/2006 IS-1235
- Rutiner for bruk av kartleggingsverktøy i forhold til språk. Tverrfaglig samarbeid mellom helsestasjon, barnehage og PPT, Hammerfest kommune.

7 Vedlegg

Grammatiske forklaringer, med eksempler:

Ordklasser er grupper som ordene i et språk deles i. I planen blir disse ordklassene nevnt:

- Substantiv – navn på steder, personer og ting
 - **Bøyning av substantiv**; entall; en bil – bilen, flertall; biler – bilene m.m
- Pronomen – brukes i setning i stedet for et substantiv
 - **Personlig pronomen**; meg, du, han, hun, det, vi, dere, jeg, deg, henne, oss, dem m.m
- Adjektiv – beskriver et eller flere substantiv
 - **Gradbøyning av adjektiv**; liten – mindre – minst, stor – større – størst, god – bedre – best m.m
- Verb – navn på en handling
 - **Bøyning av verb**; å gå – går – har gått, å spise, spiser, har spist, spiste m.m
- Preposisjon – forteller hvor verbet/substantivet befinner seg i forhold til et annet verb/substantiv.
 - Eks: i, over, under, inni, oppå, ved siden av, bak, foran m.m

Et begrep er et ord med innhold og mening.

Overbegreper; grønnsaker, mat, dyr, klær m.m

Underbegreper; paprika, brød, bukse, katt m.m